

## DE NADERE REFORMATIE EN ISRAEL

Leeskring CGK Dordrecht

Datum: 8 november 2017-11-02 Inleider: dr. M. van Campen, Ede

Tijdens de avonden met de leeskring van de CGK Dordrecht richten we ons op de visie op de toekomst van Israël binnen de stroming van de Nadere Reformatie.

Deze eerste bijeenkomst heeft vooral een oriënterend karakter.

- a. De Nadere Reformatie bedoelde een voortzetting en verdieping te zijn van de vroege Reformatie. Daarom brengen we vanavond summier in kaart hoe reformatoren als Luther en Calvijn hebben gedacht over de plaats van Israël in het heilshandelen van God.
- b. De Nadere Reformatie staat niet op zichzelf, maar is een onderdeel van een brede, Europese geestelijke beweging die bekend staat met de naam: Gereformeerd Pietisme. In Engeland profileerde deze beweging zich binnen het Puritanisme en in Duitsland sprak men van Pietismus. Omdat de Nadere Reformatie ten aanzien van Israël veel invloed heeft ondergaan van het Puritanisme zoomen we daar ook even nader op in.

### Vroege Reformatie

#### a. Maarten Luther

In zijn *Dasz Jesus Christus ein geborner Jude sei* (1523), gaf Luther uiting aan zijn solidariteit met en zijn verwachting voor het joodse volk. Door de herontdekking van het Evangelie van vrije genade zouden niet alleen heidenen en Turken, maar ook de joden tot het geloof in Jezus als Messias komen. Dat joden onder de dwaling en dwingelandij van Rome - 'grove ezelskoppen' noemt Luther de paus en zijn geestelijken - weigerden hun jodendom vaarwel te zeggen, kan hij goed begrijpen. De papisten hebben zich dermate slecht tegenover het joodse volk gedragen dat je eerder van christen jood zou worden dan omgekeerd. 'Als ik een Jood geweest zou zijn en zulke dwaasheid en misdaad over het christelijk geloof had zien regeren, dan zou ik liever een varken zijn geworden dan een christen.' De christenen zijn er mede de oorzaak van dat de joden zich afzijdig hebben gehouden van Christus. Ze hebben de joden behandeld alsof ze honden waren en geen mensen. De doorbraak van de Reformatie zou evenwel een wending ten goede brengen. Deze hoop bleek echter al spoedig een illusie te zijn.

In 1543 gaf de Wittenbergse hervormer het uiterst negatieve werkje *Von den Juden und ihren Lügen* uit, waarvoor Luther zijn pen in gal gedoopt lijkt te hebben. Met leugens doelt hij met name op de rabbijnse uitleg van Tenach. De anti-joodse uitdrukkingen en dito oproepen tot discriminatie van de joden doen weinig onder voor de geruchtmakende preken *Adversus Iudeaos* van de Griekse kerkvader Johannes Chrysostomus. Christenen hebben na de duivel geen groter vijand dan een echte jood. De joden zijn een zware last, een plaag, een pestilentie. Zij nestelen zich te midden van christenen, zuigen hen uit door hun 'vervloekte woeker' en zijn hen de baas. Toch klagen zij door de christenen gevangen te worden gehouden. 'Maar,' zegt Luther, 'wij doden hun kinderen niet, vergiften hun water niet, dorsten niet naar hun

bloed.<sup>1</sup> Zonder scrupules neemt Luther het middeleeuwse bloedsprookje en andere beschuldigingen zoals de vergiftiging van de bronnen door de joden, over. De joden zijn verstokt en verblind. Hun synagogen zijn niets anders dan een duivelsnest. Joden liggen door hun ongehoorzaamheid onder het verdiende, zware oordeel van God. De ellende die zij hebben moeten ondergaan gedurende de achterliggende vijftien eeuwen vorm daarvan het duidelijkste bewijs. God heeft hen verlaten, zij zijn niet langer zijn volk. Van een speciale positie of bijzondere belofte van terugkeer naar het land is geen sprake. In dit geschrift geeft Luther aan onder welke restricties de joden onder de christenen mogen verblijven. Hij beveelt zeven maatregelen aan:

1. Het met vuur aansteken van hun synagogen of scholen, zulks tot eer van 'onze Heer en van de christenheid,' want daaraan kan God zien dat wij christenen zijn.
2. Hun huizen door brand verwoesten, want daar gebeurt hetzelfde als in hun gebedshuizen; laat hen maar net als de zigeuners onder een dak of in een stal verblijven.
3. Het verbranden van hun gebedenboeken en hun Talmoed, waarin slechts afgoderij, leugens en lastering te vinden is.
4. Het verbod aan rabbijnen om te leren, want dat recht hebben ze verloren.
5. Joden niet toestaan rond te zwerven als marskramers.
6. Het verbod om woeker te bedrijven en alle rijkdom hun ontnemen.
7. De sterke joden en jodinnen dwingen tot arbeid, zodat ze hun brood verdienen in het zweet van hun aanschijn.<sup>2</sup> Luther aarzelt zelfs niet om het doodslaan van joden te verdedigen, omdat zij het bloed van Christus en van kinderen hebben vergoten.<sup>3</sup>

#### b. Johannes Calvijn

Aan de visie op de joden van de Geneefse reformator Calvijn is inmiddels een stroom van boeken en artikelen gewijd. In Calvijns geschriften treffen we niet zelden negatieve kwalificaties richting het jodendom aan. Hij noemt hen 'profane honden,' een 'vervloekt gepeupel' (une racaille maudite), een volk dat beheerst wordt door hebzucht en hoogmoed, dat de rijkdommen van de wereld verzamelt en deze er vervolgens doorheen brengt. Van de joodse religie heeft hij ook weinig goeds te melden. Schaamteloos acht hij de wijze waarop joden in hun synagogedienst smerige waanzin voor hemelse orakels houden. Met de joodse exegese van het Oude Testament was Calvijn het meestal oneens.

Bij Romeinen 11:1 tekent hij aan: 'Hetgeen Paulus tot dusver gezegd **had** over de verblindheid en hardnekkigheid der joden, kan de indruk wekken dat hij bedoelde dat Christus door zijn komst Gods beloften naar elders zou hebben overgebracht en dat de joden voortaan van alle hoop op de zaligheid zouden zijn beroofd. Dit echter wordt door hem ontkend.' Zo'n voorstelling van zaken zou onjuist zijn. Ondanks alles blijven de promissiones Dei voor de joden gelden. Calvijn waarschuwt er daarom herhaaldelijk voor de joden niet vanwege hun ongehoorzaamheid te verachten. Integendeel, in plaats van hen te minachten hebben wij hen lief te hebben en op Gods goedheid voor hen te hopen. Cruciaal in dit verband is wat de reformator schrijft in *Institutie* IV, 16, 14:

‘De joden zijn de eerste en natuurlijke erfgenamen van het Evangelie en wij zijn met hen vergeleken als later geboren of ook als ontijdig geboren kinderen van Abraham en dat door aanneming, niet door natuur. Daarom moet hun deze eer betoond worden. En met hoe grote halsstarrigheid zij ook volhouden de oorlog te voeren tegen het Evangelie; wij mogen hen daarom niet verachten, want wij hebben te bedenken dat, ter wille van de belofte, Gods zegen nog onder hen blijft. Immers, de apostel getuigt dat de belofte nooit geheel van hen zal wijken: Want de gaven en de roeping van God berouwen Hem niet.’

## Puritanisme

James Durham (1622-1658)

Onze theoloog gaat er vanuit dat het millennium in 1560 is begonnen. Sommige tijdgenoten zijn het daar niet mee eens en wijzen erop dat de joden nog niet zijn bekeerd en het duizendjarig rijk dus nog niet doorgebroken kan zijn. Durhams antwoord luidt: ‘De Bekeeringe der Joden behoort niet blootelyk tot den goeden Toestant der Heiligen, maar tot deszelfs hoogste en volmaaktste Trap.’ Het millennium breekt dus niet pas door met het herstel van het joodse volk. De bekering der joden is veeleer een vrucht van de binding van satan en de heerschappij der kerk. De bloeiende staat van de heidenchristelijke kerk moet aan de omkeer der joden voorafgaan, aangezien zij het joodse volk tot jaloersheid moet verwekken.<sup>4</sup>

De puriteinse godgeleerde voert niet minder dan drie soorten van bewijzen aan om zijn verwachting van de terugkeer naar eretz Jisraeel te onderbouwen. In de eerste plaats zijn er veel beloften die spreken van een herstel, niet alleen van Juda maar ook van Israël, waarbij ook de terugkeer naar het land is inbegrepen. Naast tal van oudtestamentische woorden verwijst Durham tevens naar Mattheüs 23:38,39 en Lukas 21:24.<sup>5</sup> Ook Paulus spreekt volgens hem van hun ‘Herstellinge als van een Nationalen Staat.’ Trouwens wederinenting van de joden laat zich moeilijk denken zonder een ‘Nationalen Burger-staat.’ Vervolgens wijst Durham op de duurzaamheid van Gods verbond. Het land was essentieel onderdeel van de relatie die God met Israël was aangegaan. Aangezien het verbond met de komst van Christus niet vernietigd is, zal het ‘natuurlyke Zaadt van Abraham’ eens weer in het land mogen wonen. Een derde argument ontleent onze calvinist aan Gods voorzienigheid. Het feit dat de joden zich al die eeuwen door bleven onderscheiden als volk en niet vermengd werden met andere volken, kan geen toeval zijn. God heeft gewild dat zij als volk weer konden terugkeren. Hoewel de joden over het algemeen rijk zijn, bezitten ze toch vrijwel nergens eigen grond, dat een beletsel voor de terugkeer zou kunnen zijn. God heeft het beloofde land voor hen bewaard. Daarom heeft Hij ervoor gezorgd dat het niet door christenen werd bewoond, maar alleen door volken die Hij wilde verdrijven en verderven.

---

\*

<sup>5</sup> J. Durham, *Openbaringe II*, 82, 83; als beloften uit het Oude Testament worden genoemd: Ps. 67:7; Jes. 11:10-12; Jer. 3:18; Ez. 34:13, Ez. 36:24; Ez. 37:14,20,21; Ez. 39:28; Amos 9:11, 12,14,15. \*

Hoewel alle christenen in de Schrift koningen worden genoemd, zullen de joden wanneer zij straks bekeerd zijn tot God en tot het geloof in Christus, op een heel bijzondere wijze koning zijn. Nu reeds breekt het koninkrijk van Christus zich baan door de verkondiging van het Evangelie. Maar het hoogtepunt daarvan, de 'uitnemenste Trap' wordt pas bereikt als de joden weer worden ingeënt. Dan zullen zij koningen bij uitstek zijn en die eer moeten wij hen gunnen; 'waarom zoude dat Oude bevoorrechte Volk geen Namen mogen ontfangen / die een byzondere achtinge voor haar te kennen geven / dewyl Godt haar in 't algemeen by hare Bekeeringe belooft heeft zulke Geestelyke en Koninklyke begaaftheden te zullen mededeelen / dat de zwakke onder haar zal wezen als David, en dat Hy haar daarenboven een groote uitwendige Heerschappye geven zal? Zach. XII.

Thomas Boston (1676-1732)

Als de 7<sup>e</sup> bazuin zal klinken, begint het laatste tijdperk van de verborgenheid van het koninkrijk Gods. Dit tijdvak zal in trappen plaats vinden, in 7 fiolen. Wij mogen aannemen dat wij nu onder de 3<sup>e</sup> of 4<sup>e</sup> fiool leven. Er zijn maar enkele profetieën die nog vervuld moeten worden. De voornaamste daarvan zijn de roeping van de Joden en de totale verdelging van de Antichrist. Wie bemerkt niet dat, hoewel dit volk uit hun eigen land gescheurd is en meer dan 1600 jaar verspreid is onder de volken, evenwel een apart volk blijft en niet een lichaam gemaakt is met andere volken - maar dat zij door een bijzondere voorzienigheid bewaard worden tot die gewichtige gebeurtenis? En wat betreft de instorting van het antichristelijk koninkrijk, daarvan is reeds zoveel vervuld, dat wij verzekerd kunnen zijn van zijn totale ondergang. (preek over Openbaring 10:6,7)

Is er iets van liefde bij u tot, of belangstelling voor de kerk, het werk van reformatie, de hervorming van ons land, de reformatie van de wereld? Ook maar de geringste zucht naar de herleving van dat werk dat nu tot stilstand gekomen is, naar een bloeitijd van de Kerk, die nu in verval is? Bidt dan voor de bekering der Joden. Ziet u verlangend uit naar een opwekking in de kerken, die nu als een vallei vol doodsbeenderen zijn? Zou u graag zien dat de Geest des levens in hen kwam? 'Bidt dan voor de Joden. Want indien hun verwerping is de verzoening der wereld, wat zal de aanneming anders zijn dan het leven uit de doden? Dat zal een tijd van geestelijk leven zijn, een tijd van een grote uitstorting van de Heilige Geest, die de reformatie tot groter hoogte zal doen rijzen dan zij tot nog toe geweest is.' (Preek over Zacharia 12:12 )

Wat is er nieuw in Puritanisme en Nadere Reformatie vergeleken met Vroege Reformatie?

- a. Uitleg van Romeinen 11: 25-27 (vgl M. Bucer en W. Capito)
- b. Uitleg van de profetieën: historiserende exegese. (vgl W. Greenhill)